

שארית מנחם

אמרות טהורות, דיבורים קדושים, ערכים ומתוקים, בדרך פרד"ם
מאת כ"ק אדמו"ר הגה"ק רבי מנחם מענדיל מווישיװא זי"ע

פרשת בשלח

יצא לאור ע"י

מכון

ברכת נפתלי

להוצאת ספרי רבוה"ק וצללה"ה

ע"ש הרה"צ רבי נפתלי צבי בן כ"ק

אדמו"ר רבי ברוך זצ"ל מווישיװא

מאנסי נ"י

שגימו' הטב"ע דרך מדבר ים סוף, הסיב מהמצוות הטבעיות
ופנה ישראל דרך מדבר ונתן להם גם חוקים בלי טעם.

והנה תשובת הקב"ה ששוגגים הם נחמה אי אמרינן שהיה להם
דין ישראל קודם מתן תורה, משא"כ בב"נ אין חילוק בין שוגג
למוזיד (עיין מס' מכות ט' ע"ב) מכאן שבן נח חייב שהיה לו ללמוד
ולא למד, ויוסף סבור שדינם כישראל, עיין במפרשים, ומשו"ה
הביא דבתם רעה אל אביהם שקראו השבטים לבני בלהה
וזלפה עבדים כפירש"י (בראשית ל"ז ב), כיון שלדעתו דינם
כישראל והרי הן התגיירו ובניהם אינם עבדים, דאין לומר
דמשום קנאה ח"ו עשה זאת (דמזה דכ' ויקנאו בו אחיו היה אפשר
לחשוש שגם הוא קינא בהם וכמים פנים אל פנים ודו"ק) דא"כ היו
עצמותיו נרקבין כדאי" בשבת (קנ"ב ע"ב) ויליף להו מהפסוק
(משלי י"ד ל) ורקב עצמות קנאה, ולזה ויקח משה את עצמות
יוסף עמו להראות שלא הרקיבו, וא"כ ראי' שיש להם דין
ישראל ושוגגין פטורין, ועי"ז יקרה הים לפניהם כיון שדינם
כישראל ופטורין מן השוגג. והנה עוד ראי' יש להביא שהי' להם
דין ישראל מיעקב אבינו ע"ה שנשא שתי אחיות מטעם גר
שנתגייר כקטן שנולד דמי, וע"כ משום דדינם כישראל, וזשה"כ
(תהלים ע"ז ט"ז) גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סל"ה,
דמיעקב ויוסף ראי' שדינם כישראל, ולכן ראוך מים אלהים
ראוך מים יחילו וגו' וינס.

כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה. י"ל והנה
האדם צריך לאזור חלציו ללחום נגד היצה"ר ולעמוד בקשרי
המלחמה וכמאמרם ז"ל (ברכות ה' ע"א) לעולם ירגז אדם יצר
טוב על יצה"ר, ומי שאינו לוחם בתמידות עם היצה"ר ודאי
שבסוף יפול ח"ו ברשתו, והנה פן ינחם העם בראותם מלחמה
הוא ר"ת בפיה"ם, וי"ל דקאי אמלחמת היצה"ר, וזה יש לרמוז
בתהלים (מ"ט י"ד) זה דרכם כסל למו ואחריהם בפיהם ירדו
סלה, בפיה"ם, שהוא נוט' פן ינחם העם בראותם מלחמה,
והמתנחם שהוא בחינת ניסה בא לידי נפילה ודרכם כסל למו
רח"ל, יה"ר שנזכה להרגיז יצ"ט על יצה"ר.

ויהי בשלח פרעה את העם וגו'. וי"ל בד"ז והנה איתא במדרש
תנחומא (ט"ו ה; ובוזרה תרומה דף ק"ע ע"ב) דשרו של ים טען הללו
והללו עובדי ע"ז ומה ראו אלו לדחות מפני אלו, והקב"ה העיד
על ישראל שהם שוגגין, וזה אינו יכול להעיד שום מלאך כי אינו
יודע מחשבה שבלב (כמבאר בשלה"ק), דאם כפי שחושבין
לכאורה שמלאכים יודעים מחשבות בני"א יקשו דברי הגמרא
דאינם יודעין בלשון ארמית, ועכ"ח שאינם יודעים מחשבות
וממילא נחמה דברי הש"ס (שבת י"ב ע"ב) ומתורץ קושיית התוס'
(שבת שם), ורק הקב"ה בעצמו יכול להעיד זאת, וע"ז משיבים
אוה"ע (ע"ז ג) כלום יש אב שמעיד על בנו, וי"ל עפ"י"מ דאיתא
בספה"ק עה"פ (ויקרא כ' ח) ושמתם את חוקותי ועשיתם
אותם, שבזמן שאדם מקיים גם את החוקים אז ועשיתם אותם,
כאילו עשיתם את עצמכם עיין במד"ר, ואז כבי' אינו אב אלא
מלך, וא"כ שפיר נאמן בעדותו, וזה אפשר לומר בכוננת הפייטן,
באין מליץ יושר מול מגיד פשע, אשר טוען הללו והללו ושום
מלאך אינו יכול להשיבו כנ"ל, אז תגיד דבר "חוק" ומשפט
שישראל מקיימים החוקים ואז תהיה "המלך" המשפט וכשר
להעיד, ולכן וצדקנו במשפט בעדותך שאנו שוגגים.

ווש"א בתפילת ר"ה, היום הרת עולם אם כבנים רחמנו כרחם
אב על בנים, בתור רחמנות כיון שאב אינו יכול להעיד, ואם
כעבדים עיננו לך תלויות, דייקא לך כיון שאינך פסול לדון
ולהעיד עד שתחננו ותוציא בעצמך משפט, ומלפניך משפטינו
יצא ועיניך תחזינה מישרים. וזה יש לרמוז בכוננת הפסוק (להלן
ט"ו כ"ה) שם שם לו חוק ומשפט, והנה הקב"ה היודע עתידות
ראה כ"ז מקודם מה שיטען שרו של ים ויהיה כבי' מוכרח
להעיד על ישראל ששוגגין היו, ע"כ שם שם לו "חוק" ולא רק
מצוות השכליות בכדי שיוכל להעיד כנ"ל. ובזה נבוא לפרש
הפסוק ולא נחם וגו', והנה פלשתים רומז על מצוות שכליות
מלשון מבוי המפולש הנראה לעין השכל, משו"ה לא נחם
אלהים דרך ארץ פלשתים, פ"י רק במצוות שכליות, משום שאז
לא יוכל להעיד כי "קרוב" הוא כי הוא אב, על כן ויסב אלהי"ם

שנים, ולא תיקשי דיצאו לפני הזמן, דיש לתרץ כנ"ל שזמן השעבוד נחשב מישמעאל, דעל כרחך גם על ישמעאל חל גזירת השעבוד שהוא זרע כשר, שאברהם אבינו שחרר את הגר קודם שנשאה כנ"ל, ואין לומר כל מה דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני כדאי בתמורה (ד' ע"ב) ולא מהני שחרורה, ע"כ אמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם, דמזה ראייה דמצוה דרבים דוחה עבירה.

ועפ"ז מובן הגמ' (בסוטה י"ג ע"א) ת"ר בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבינו שכל ישראל עסקו בביזה והוא נתעסק במצוות עצמות יוסף, והוא עפ"ז דמוכא בפרשת דרכים (דהר מצרים דרוש חמישי) שביזת מצרים היה מגיע להם מטעם הענקה, ומכיון דקיי"ל בקידושין (ט"ז ע"ב) דעבד שברח אין מעניקין, על כן עסק משה עם עצמות יוסף להראות שיצאו בזמנם כנ"ל, וא"כ אין להם דין בורח ושפיר מגיע להם ביזת מצרים. ובגמ' (סוטה שם) מפרש הפסוק חכם לב יקח מצוות דקאי על משה שלקח עצמות יוסף, וא"ש "מצוות" שהוא לשון רבים, והוא משום מצוה דרבים כנ"ל. ובזה גם א"ש המשך הפסוק וה' הולך לפניו וכו', ואין להקשות הא מלך אינו יכול למחול וכקושיית הש"ס קידושין (ל"ב ע"א) על פסוק זה, די"ל דמצוה דרבים שאני וד"ל.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו. ועיין בסוטה (י"ג ע"א) עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצוות שישמעאל עסקו בביזה ומרבע"ה בעצמות יוסף, וי"ל בדרך דרוש, דהנה הפר"ד (בדרך מצרים דרוש חמישי) מקשה האיך לקחו הביזה הלא אין אדם מת ומשלם, וגם בבני נח אמרינן קם ליה בדרכה מיניה (עיין תוס' ע"ז ע"א ע"ב ד"ה בן נח בשם רש"י), רק אי אמרינן שהמזון היה משום כפרה שפיר חייב לשלם ולא אמרינן קם ליה בדרכה מיניה משום דהוי כמיתה לחד ותשלומיו לחד (עיין תוס' כתובות ל' ע"ב ד"ה זר), אבל אי אמרינן דהביזה היה שכר עבודה ולא משום כפרה וכמש"א גביהה בן פסיסא לאלכסנדרוס מוקדון כדאי בסנהדרין (צ"א ע"א) שפיר קשה קושית הפר"ד.

והנה המפרשים הקשו הלא העבודה היתה מוכרחת משום גזירת בין הבתרים ומדוע מגיע שכר ע"ז, ומתציים דמשום קושי השעבוד מגיע הביזה, אבל אכתי קשה הלא קושי השעבוד השלים הזמן של ארבע מאות שנה דלא היו אלא רד"ו, וא"כ שוב עמדה הקושיא אמאי מגיע להם שכר על העבודה, ותיצו דמשום זכות אבות חשב הקב"ה על הקץ לעשות וזה אשר השלים לת' שנים ולא בגלל קושי השעבוד, ולכך שפיר מגיע השכר בשביל הקושי. וכ"ז אם נאמר דהיה להם קודם מתן תורה דין ישראל, אבל אם נימא דהיה להם דין בני נח א"א לומר כך דהא אין להם יחוס אחר אבותם. (עיין ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו ובטור יו"ד סימן רס"ו).

ולא נחם אלהים דרך ארץ וגו' וחמשים עלו בני ישראל וגו'. עיקר הנס ביצ"מ היה שיצאו ממ"ט שערי טומאה לחמישים שערי קדושה והוא אמנת הש"י בשלימות שהגיעו אליהם בקריעת ים סוף כדכתיב (להלן י"ד ל"א) ויאמינו בה', וזה ולא נחם אלהים דרך ארץ, פי' לא הנהיגם בדרך ארץ הרגילה שהכל עוברים עליה שהוא דרך הטבע, שכן הטב"ע גימ' אלה"ם, ויסב העם דרך ים סוף ועי"ז וחמשים עלו בני", שזכו להיכנס לחמישים שערי קדושה שהוא האמונה השלימה בנסי ה' חוץ לדרך הטבע.

א"י וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים. איתא בבני יששכר (מאמרי ראש חדש מאמר ב') שבזכות חודש שבת ומילה יצאו בני"מ ממצרים, ופירש בזה והיה מדי חד"ש בחדש"ו ומדי שב"ת בשבת"ו יבוא כל בש"ר רומז למילה שהוא אבר שכולו בשר בלי עצם, להשתחוות לפני עיי"ש, והר"ת של חדש שבת מילה הוא שמ"ח בסוד הכתוב (לעיל ד' י"ד) וראך ושמ"ח בלב, וזהו וחמשים ששורש התיבה הוא חמ"ש ר"ת חדש מילה שבת עי"ז עלו בני"מ מארץ מצרים.

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע וגו' פקד יפקד אלהים אתכם וגו' וה' הולך לפניו וגו'. בהקדים דברי המדרש הים ראה ויגוס מה ראה ברייתא דר' ישמעאל ראה, וכן במד"ר מה ראה ראה ארונו של יוסף, הנה ר' ישמעאל סובר בסוטה (ג' ע"ב) דהא דכתיב גבי עבד כנעני (ויקרא כ"ה מ"ו) לעולם בהם תעבודו, הוא רשות וא"כ היה מותר לאאע"ה לשחרר את הגר, ומסתמא שחררה לפני שנשאה, וא"כ ישמעאל מיוחס אחריו, וגם עליו חלה גזירת כי גר יהיה זרעך, נמצא לפי"ז שישמעאל יצאו בזמנן ממצרים שכבר גמרו חלקם, ע"כ כיון שראה ברייתא דר' ישמעאל דלדידי יצאו בזמנם, ע"כ וינס.

ולשיטת ר"ע שם דלעולם בהם תעבודו הוא חובה, יש לומר דמשום מצוה שחררה, (עיין ברכות מ"ז ע"ב) דקאמר הגמ' לדבר מצוה שאני ומותר לשחרר, ונוכל לומר דהוי מצוה להציל ישראל משעבוד גדול והוי מצוה דרבים כבגמ' שם, ואפשר לומר דגוף הדבר דמצוה דרבים דוחה איסור ילפינן מיוסף שדיבר לה"ר על אחיו ומשמים נסתבב עי"ז שירד למצרים ולא בשלשלאות כנודע (עיין שבת פ"ט ע"ב), ועי"ז היה להם עליה לקבל התורה, ועל כרחך דמצוה דרבים דוחה עבירה של לה"ר של יוסף, וזש"א ארונו של יוסף ראה, דמיניה ילפינן דמשום מצוה מותר לשחרר, וא"כ שפיר יוצאין בזמנם כנ"ל, ולכך וינס, ואין לומר ח"ו שיוסף מחמת קנאה עשה זאת דהלא עצמותיו לא היו רקובין ומי שיש בו קנאה עצמותיו מרקבינן (עיין שבת קנ"ב ע"ב). ועפ"ז יתבאר הפסוק ויקח משה את עצמות יוסף עמו, וקאמר הטעם משום פקד יפקד, פי' פקד במילוי "ואו" גימ' ק"ן, יפקד מלשון חסרון, היינו שיחסיר מספר ק"צ מות:

בוזכות עמוד אש של לימוד התורה. ע"ד הכתוב (ירמי' כ"ג כ"ג) הלא כה דברי כאש. ועיין רמב"ם סוף פ"ג מהל' תלמוד תורה דעיקר תורה לומד אדם בלילה, וזהו ועמוד אש לילה בזכות עמוד אש של לימוד התורה בלילה.

התיצבו וראו את ישועת ה' וגו' ה' ילחם לכם וגו'. י"ל עפ"י הידוע דהניצול בזכות עצמו זוכה ורואה במפלת שונאיו, וזה שאמר מרבע"ה התיצבו וראו תזכו לראות במפלת שונאיכם כי ה' ילחם "לכם" בזכותכם בזכות האמונה.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו. הגם שמדת ענוה טובה מאד אבל לפעמים לטובת ישראל צריך להתנהג בבחינת יוגבה לבו בדרכי ה', וזה שפירשו "מה" רומז לבחינת ענוה, תצעק אלי בשעת תפלה בינד לבין קונך, אבל בעת שנצרך לקדה"ש ולטובת ישראל דבר אל בני"י ויסעו, תתנהג בבחינת יוגבה לבו כנ"ל. וזשה"כ בקהלת (א' ג) מה יתרון לאדם וגו' תחת השמש, פי' "מה" שהוא כינוי לענוה הוא יתרון ומשובח רק תחת השמש רומז לעניני גשמיות, אבל למעלה מהשמש בעניני רוחניות צריך להיות בבחינת יוגבה לבו בדרכי ה'.

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך ונטה את ירך וגו' ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה. אפשר לומר שמשרבע"ה צעק שהש"י יעזור למען שמו הגדול כי אין זכות לישראל, ובאמת אעפ"י שכל יחיד מישראל יש לו לחשוב כן אעפ"י צריך להאמין דזכותא דרבים גדול מאד וכמש"נ (תהלים נ"ה י"ט) פדה בשלום נפשי כי ברבים היו עמדי, ומשו"ה אמר בלק (במדבר כ"ג י"ג) אפס קצחו תראה וכולו לא תראה כי כולו מחמדים. והנה האותיות המפרידות בין יו"ד למ"ם שהם אותיות "ים", הם כ"ל, הרומז לכללות ישראל, וזש"א הש"י למשרבע"ה מה תצעק אלי שאעשה למעני, דבר אל בני"י התפלה תהיה שיושעו בזכותם כדי שלא יהיה נהמא דכסופא, ואתה הרם את מטך כלומר לנטות לבם לטוב, וכמש"נ ומטה אלהים בידי לנטותם לתחיה ויושעו בזכותם, ועוד ויבואו בני"י בתוך הים היינו בתוך האותיות של י"ם כנ"ל שהם כ"ל הרומז לכללות ואז בודאי תהיה יבשה, בזכות כלל ישראל.

ועפ"י האמור שישאל כשהם בכללות הם בתכלית הטוב יש לרמז הפסוק (דברים כ"ה י"ז) זכור את אשר עשה לך עמלק, דכוונת עמלק היתה לעשות מאותיות "כל" הרומז לאחדות לאותיות "לך" כדי לדונם ביחידות ולא לדונם בכללות, וזש"נ זכור את אשר עשה "לך" עמלק, עכ"נ והיה בהניח ה' אלהיך "לך" "מכל", פי' לעשות מ"לך" "כל" שרומז כללות רבים או תמחה את זכר עמלק לא תשכח, ויש לרמז בתיבת תשכח שהוא תש כח שע"י זכות רבים לא תש כח של ישראל. והנה

והנה ידוע שמחלוקת יוסף עם אחיו השבטים היה בדבר זה יוסף סבר שיש להם דין ישראל ומשו"ה הקפיד על שקראו לבני בלהה וזלפה עבדים, ואחיו סברו דיש להם דין ב"נ, והנה מזה שהיו עצמות יוסף קיימים יש ראייה שלא משום קנאה הביא דבתם רעה, דא"כ היו עצמותיו מרקיבין (עיין שבת קנ"ב ע"ב) דכל מי שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבין. והנה שרו של ים טען הללו והללו עובדי עבודה זרה, ובאה התשובה שישאל היו שוגגין ועיין מס' מכות (ט' ע"ב) דהחילוק בין שוגג ומזיד הוא דוקא בישראל ולא בב"נ. והנה מיעקב אע"ה ג"כ יש ראייה דהיה דינם כישראל, מהא דנשא שתי אחיות והוא מטעם דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וע"כ שנתגיירו מב"נ לכלל ישראל, ומזה למד יוסף שיש להם דין ישראל, וזשה"כ ויקח משה בשעה שעסקו בבזיה שהוא משום שכר עבודה, וקשה הלא העבודה היתה מוכרתת מגזירת בין הבתרים ומדוע מגיע שכר ע"ז, ועל כרחק דהבזיה הוא משום קושי העבוד, ומה שיצאו לפני הזמן לא היה משום קושי השעבוד, אלא משום זכות אבות חשב הקב"ה על הקץ כנ"ל. ועל כרחק דיש להם דין ישראל דאל"כ ל"ש זכות אבות דהא אין להם חיים, וע"כ לקח משה עצמות יוסף שלא הרקיבו עמו להראות שלא משום קנאה הביא דבתם רעה רק משום דהלכה כמותו דהיה להם דין ישראל ולא היה להם לקרותן עבדים.

וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם. אפשר לומר עפ"י מאמרם ז"ל במס' מנחות (נ"ג ע"ב) שישאל דומין לזית שאין עליו נושרים לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, בימות החמה רמז לימי ההצלחה בימות הגשמים רמז לימי הרעה ר"ל, וזש"נ וה' הולך לפניו "יומם", פי' כשהם ברום המעלה, בעמוד הענן לזכור שיש שבט המושל המרומז בענן חושך וערפל, ו"לילה" שהוא זמן החשכות, בעמוד אש באור האמונה הבטחון, הן בימי הרעה המרומז בלילה והן בימי הטובה כינוי ליומם, ולא ימיש עמוד הענן "יומם" ימי הטוב כדי שלא לבעוט ח"ו, ועמוד האש האמונה לילה בימי הרעה כדי שלא להתיאש ח"ו. ומשו"ה היה ליל פסח לילה כיום יאיר כדאיתא בזוה"ק (פר' בא ל"ח ע"א) להורות שהש"י מאיר לישראל אף בחשכת לילה וכימי צאתנו ממצרים יראנו נפלאות.

לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. אפשר לומר עפ"י הגמ' (ב"ב ח' ע"א) על הפסוק (הושע א' י) גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם, אמר עולא פסוק זה בלשון ארמית נאמר אם תנו כולם, ועיין ברש"י וכן רובם יהיו שונים ועוסקים בתורה עתה אקבצם בקרוב, נמצא דע"י לימוד התורה נזכה לגאולה, וזשה"כ לא ימיש עמוד הענן, ענ"ן נטרקון נחמו נחמו עמי (ישעי' מ' א),

וזה יליף ר' ישמעאל בסנהדרין (ע"ג ע"א) מקרא דאין מושיע לה עיי"ש, ומה"ט רצו אחי יוסף להרגו משום שחשבוהו לרודף, ומשו"ה כשראה הים ארונו של יוסף וברייתא דר' ישמעאל שבשניהם מצינו הך דינא דרודף ניתן להצילו בנפשו, לכך הרג את המצרים מדין רודף. והנה כמו"כ מצינו בידו של משה שג"כ מוכיח על כך, ממה שהרג את המצרי שהיה רודף לישראל, ולכן נאמר ונטה את "ידך" שבה הכיית את המצרי מדין רודף על הים וישובו המים על מצרים ג"כ מדין רודף.

ויאר את הלילה וגו'. ובמסורה אל ה' ויאר לנו (תהלים קי"ח כ"ז), אפשר לומר דידוע שאלהים שהוא גימ' לנ"ו הוא תוקף הדין, ושם אל שבו ממתיקו בסוד טוב אחרית דבר מראשיתו, פי שהאחרית שרומז על דין נמתק ע"י שם אל שהוא התחלת שם אלהים, והנשאר יה"ם יהיה על אוה"ע, וזהו ו"יהם" את מחנה מצרים. וזאת תורת המסורה ויאר את הלילה בתורה ועבודה שע"י"ז ממושיך עליו חוט של חסד וכמשאחז"ל (הגיגה י"ב ע"ב) עה"פ יומם יצוה ה' חסדו על ידי ובלילה שירה עמי, ועיי"ז אל ה' ויאר לנ"ו בהמתקת הדינין בשרשן שהם שם אלהים העולה לנ"ו להמתקו.

ויבואו בני ישראל בתוך הים וגו'. ידוע דלולא חטא העגל היתה גאולת מצרים גאולה נצחית, והנה הי"ם ר"ת הושיע יי משיחו (תהלים כ"ז) וזהו ויבואו בני" בתוך הי"ם דייקא מלא במילואו ולא רק בר"ת, לכן מרע"ה שהוא הגואל (עיי"ן אוה"ח הק' פר' תצוה) אמר לו השי"ת נטה את ידך על הי"ם ובקעה לעשותו הושיע יי משיחו.

ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה וגו' ויהם את מחנה מצרים. אפשר לומר עפ"י הידוע מספה"ק וכנ"ל דשם אל משם אלהים הוא חסד בחינת חסד אל כל היום, רק הי"ם הוא דין, והי"ם בגימ' ה"ן רומז לה"ן לה' אלוהיך השמים (דברים י"ד) שהדינין ישארו שם בשמים, ובשעת קריעת י"ם שהיה התעוררות רחמים גדולים הלכו בני" ביבשה בתוך הי"ם ונמתקו הדינים מישראל, ושרו על מצרים שרדפו אחר ישראל, וזה מרומז באומרו ויה"ם את מחנה מצרים רומז שהדינים הנרמזים באותיות הי"ם שרו על מצרים. וזש"נ (תהלים נ"ז ג) אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי, שאנו מבקשים מאלהים שיהיה הגמר בחסד אל, בלי הדינים המרומזים באותיות הי"ם.

ויהי באשמורת הבוקר וישקף ה' אל מחנה מצרים בעמוד אש וגו'. אפשר לומר דאנו מוצאים בהשמש שתי בחינות א' על בזיון עצמה שתקה (עיי"ן חולין ס' ע"ב), וב' על בזיון משרבע"ה עבד ה' מחתה במחאה גדולה כדאיתא בנדרים (ל"ט ע"ב) דרש רבא וכו' שמש ירח עמד זבולה וכו' מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבל וכו' אם אתה עושה דין לכן עמרם מקרח ועדתו

אחז"ל במס' תענית (ט' ע"א) דפרנסה בא בשביל רבים, וזשאחז"ל פסחים (ק"ה ע"א) קשיין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, ששניהם בין פרנסה ובין קריעת ים סוף הם בזכותא דרבים. והנה אי" בספה"ק דבלעם זה עמלק עכ"נ בבלעם (דברים כ"ג ו) ויהפוך ה' "לך" את הקללה לברכה, דע"י הפיכת ל"ך לכ"ל, נהיה מקללה ברכה.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרים את מטך ונטה ידך על הים ובקעהו וגו'. ידוע הקושיא וכי למי יש לצעוק אם לא להש"י הכל יכול, ואפשר לומר דמשרבע"ה היה מסופק באיזו זכות יכלו להוושע וזה היה ענין צעקתו להש"י, והשיב לו בזכות "ויסעו" מרעמסס באמונה שלימה, כמש"נ (ירמי' ב' ב) זכרתי לך חסד נעורייך לכתך אחרי במדבר, וזש"ה דבר אל בני" הזכות של בני" הוא "ויסעו" מה שנסעו באמונה שלימה למדבר.

מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו וגו' ונטה ידך על הים ובקעהו. עיי"ן חולין (צ"א ע"ב) אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל למטה שנאמר ברן יחד כוכבי בקר והדר ויריעו כל בני אלהים (איוב ל"ה), ואפשר דישראל זכו לזה על שקידשו שם שמים במסי"נ בים סוף, שע"י שקפץ בן עמינדב ממטה יהודה תחילה לים כתיב היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו, (עיי"ן סוטה ל"ז ע"א) ובתחלה אמרו מלאכי השרת קודם לישראל, ואחר מסי"נ שהיה להם בים סוף ישראל קודמין, ובוה אפשר לפרש הגמ' במגילה (י" ע"ב) בקשו מלאכי השרת לומר שירה השיב הש"י מעשי ידי "טובעין בים" ואתם אומרים שירה, ד"ל דמעשי ידי קאי נחשון שקפץ לים וקדש ש"ש במס"נ א"כ הם קודמים למלאכים, וז"ש ו"אתם" אומרים שירה מקודם היתכן. והנה היו שם ב' סוגי בני אדם, א' שנסרו נפשם על קדושת השם ועליהם נאמר ויבואו בני" "בתוך" הים היינו שננסו בעודו היה ים ואח"כ ביבשה כעין זה נאמר מהגר"א זצ"ל, אבל היו מהם שהמתינו עד שנתייבשו, ועליהם נאמר ובני" הלכו "ביבשה", ועל סוג הב' כתיב והמים להם חימה, (בצירי) לשון כעס, ועל הראשונים והמים להם חומה (בוא"ז) להצילם מכל מימינם ומשמאלם. וזה כוונת הפסוק מה תצעק אלי דבר אל בני" ויסעו לתוך הים במסי"נ, ואח"כ נטה ידך ובקעהו ואז יקובל תפילתך, ויען שמעשה אבות ירשו בנים והמסי"נ מעקדת יצחק, על כן נרמז בעקדת יצחק וכחול אשר על "שפת הים" וד"ל.

ויאמר ה' אל משה נטה את ידך על הים וישובו המים על מצרים וגו'. במדרש הים ראה וינס מה ראה ארונו של יוסף ראה וי"א ברייתא דר' ישמעאל ראה. וי"ל דהנה המצרים היה להם דין רודפים שניתן להציל הנרדף אפילו בנפשו של הרודף,

הבין שכן הוא הרצון העליון לשיר שירה, ועל כן ויאמרו לאמור
אשירה לה', וזה שאמר דוד המלך (תהלים ק"ג א) לדוד ברכי
נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו, פי' שדוד המלך ע"ה
שהחזיק עצמו בענוה שאינו ראוי לומר שירה כאמרו ואנכי
תולעת ולא איש, ע"כ אמר בלשון שאלה לדוד ברכי נפשי את
ה', וכי אני ראוי לכך, וע"ז בא כמשיב כיון שוכל קרבי את שם
קדשו והנפש התעורר לשיר שירות ותשבחות להשית, סימן
הוא שיש לה קצת שייכות עם השי"ת (ואינה כגון הכפרי שאין לו
השגה כלל לקחת את בת המלך, עיין אבן עזרא עה"פ לא תחמוד), ועל כן
ברכי נפשי את ה'.

אז ישיר משה ובני ישראל וגו'. ע"ד צחות ידוע דתשובה
צריכה להיות באותו מקום, באותו זמן ובאותה אשה (עיין יומא
פ"ו ע"א), והנה ישראל על הים עשו תשובה כדאי' (בזוה"ק פ"ד
דף פ"א ע"ב) דפרעה הקריב את לבם של ישראל לאביהם
שבשמים ית"ש, והנה שם היתה התשובה באותו זמן ובאותה
אשה אבל לא באותו מקום, כי לא היה אפשר לחזור למצרים
כמוש"כ (דברים י"ז ט"ז) לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד, ע"כ
נאמר אז ישיר משה ובני ישראל, א"ז נוסר' אשה זמן.

אז ישיר משה ובני ישראל וגו'. אי בריש חלק (מובא ברש"י) שר
לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה. וי"ל
דהנה האדם צריך להחזיק עצמו תמיד שאין תפלתו ועבודתו
כראוי, ורק יקוה על העתיד שיהיה בשלימות, אבל מי שחושב
ומחזיק עצמו ששר כראוי לפני הש"י ודאי שירתו ותפלתו אינן
כראוי, וזה"כ באמרו שר לא נאמר, ר"ל לא אמר כלום, אלא
"ישיר" פי' מי שמצפה על להבא זהו שירה, והנה מי שמרגיש
שאין בו ח"ו חיות דקדושה לכאורה איך ישיר, ע"ז אמר מכאן
לתחיית המתים, היינו שיצפה שהש"י יחיהו ויתן לו כח ודעת
לשיר לפניו.

**אז ישיר משה ובני ישראל את השירה וגו' ויאמרו לאמור
אשירה לה' וגו' עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו
וגו'.** אפשר לומר כשאדם אומר שירה היא מוגבלת כיון שהוא
בעל גבול ותכלית, אבל כשמעוררים למעלה שהש"י כבי' אומר
עמהם שירה אז השירה היא נצחית כיון שהוא כבי' נצחי, וז"ש
אז ישיר משה ובנ"י ויאמרו לאמור, פי' לעולם ועד שירה זו.
והתחכמו לעורר שיהיה אשירה לה' שכבי' ישתתף עמהם
בשירה, וז"ש עזי העוז שלי שתהיה השירה נצחית הוא מכח
זמרת יה, ויהי לי לישועה, שגם להבא זה אלי ואנוהו סלה, וכמו
שדרשו חז"ל על ואנוהו, אני והוא, ועיין בספה"ק קדושת לוי.
עיי"ש בד"ה או יבואר אז ישיר, שמפרש גם שישיראל פעלו ע"י
השירה שגם השי"ת ישיר עמהם. והוא עפ"י מ"ש הבעש"ט הק'
הפסוק ה' צלך. וז"ש דהמע"ה (בתהלים קמ"ט א) שירו לה' שיר

אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירין. וזה שהמשילו חז"ל (יומא
כ"ג ע"א) על השומעין חרפתן ואינם משיבים שנמשלו לחמה,
ועליהם הכתוב אומר ואהביו כצאת השמש בגבורתו היינו אלה
ששומעים חרפתן של עצמם דוקא ואינם משיבים, אבל על
חרפת אוהבי ה' משיבין, נמשלו לחמה. וזש"ה ואוהביו כצאת
השמש בגבורתו במחאה גדולה, ועי"כ מתעורר קטרוג על
שונאי ישראל כרישא דקרא כן יאבדו כל אויבך ה'. וזש"ה ויהי
"באשמורת" הבוקר שאז זמן זריחת השמש שאצלה מצינו
בחינה זו של מחאה על חרפתן של ישראל, לכך וישקף ה' אל
מחנה מצרים בעמוד אש מפני כבודם של ישראל.

**וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים וגו' אז ישיר משה
וגו'.** איתא בספה"ק הפירוש על הפסוק (תהלים י"ג ו) ואני
בחסדך בטחתי היינו כשאני בוטח וניצל בזכותי יתב' אז רק יגל
לבי ישועתך, אשירה לה' מתי אשיר לה' בזמן כי גמל עלי שאני
ניצל בזכותי, וזה עזי וזמרת יה שזכיתי לשיר שירה, היה משום
ויהי "לי" לישועה. והנה עוד מצינו יתרון לניצול בזכות עצמו
שרואה במפלת שונאיו, וזש"ה וירא ישראל את מצרים מת
על שפת הים שראו במפלתם, ומזה מוכח שניצלו בזכות
עצמם, ע"כ אז ישיר משה. ומשו"ה אין אומרים שירה בראש
השנה כיון שספרי מתים וספרי חיים פתוחים לפניו כדאי' במס'
ר"ה (ל"ב ע"ב), ובזכותם ר"ל בזכות אבות, אנו ניצולים.

**וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים ויראו
העם את ה' ויאמינו וגו'.** אז ישיר משה ובני ישראל וגו' אשירה
לה' וגו'. ובפרש"י בשם המדרש שר לא נאמר מכאן רמז
לתחיית המתים מה"ת, ואפשר לומר עפ"י הידוע דיש ב'
הדרגות בישראל, א' בחי' עם, ב' בחי' ישראל, ועם הוא מדרגה
פחותה כמוש"נ (שמות ל"ב ו) כי שחת "עמך" וישיראל מדרגה
גדולה כדמצינו גבי יעקב שהמלאך קראו ישראל, ואמר הטעם
כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל (בראשית ל"ב כ"ט). והנה
בקריעת ים סוף מביא רש"י (בפסוק זה אלי) ראתה שפחה מה
שלא ראה יחזקאל, ומזה ראייה שאפילו פחותי עם ורשעים
הקרויים מתים יכולים לחיות ע"י תשובה, וזה מרומז בקרא
וירא ישראל, שהם בני עליה, את היד הגדולה אשר עשה ה'
במצרים, ועי"ז ויראו העם כינוי לפחותי העם גם הם את ה',
ויאמינו בה' ובמשה עבדו שזוה בבחינת תחית המתים כנ"ל,
ומזה האמינו שיבוא עת שישיר משה ובנ"י, וזש"ה המדרש שר
לא נאמר שאפילו מי שעדיין לא שר מעולם מחמת רשעתו, יש
תקוה שישיר ויחיה נפשו, וזהו רמז לתחיית המתים מן התורה.

אז ישיר משה ובני ישראל וגו'. וברש"י אז כשראה הנס עלה
בלבו שישיר שירה וכו', וכן עשה, ויאמרו לאמור אשירה לה',
אפשר לומר הכוונה שאז כשראה הנס ועלה בלבו לשיר שירה,

שנתחייב חנק או טובע בנהר, וכאן שנצלו גם הנשים מהמים, ע"כ שטהורים היו, וזש"א הכתוב מושיבי עקרת הבית, שרצו האומות להשפיל דמות של האשה הישראלית עקרת הבית, והשי"ת השיב כבודה למקומה הראוי וזהו אם הבנים שמחה, ואומר בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועז, פי שהאזה"ע הוציאו עליהם לעז, ומה אמרו היתה יהודה לקדשו, מלשון איה הקדשה (בראשית ל"ח כ"א) שהוא לשון זנות ערש"י שם, והראי ישראל ממשלותיו, ואם בגופן שלטו וגו', אבל כשראו שהים ראה ואעפ"כ וינס, על כרחך שלא שלטו בהן ואם הבנים שמחה. וזה אמרו זה אלי ואנוהו שיהיה מותר לבוא בקהל, וע"כ אמר משה רבע"ה (להלן פסוק י"ז) תביאמו.

נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוז אל נוח קדשך. י"ל עפ"י"מ שפרשנו סימני ההגדה "צפון ברך הלל נרצה", דקיי"ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, עכ"ז השי"ת משפיע לנו שפע ברכה בעוה"ז, כדי שנוכל לעבדו בהרחבת הדעת, וזש"א "צפון ברך", דהברכה הלא צריכה להיות צפון לעת עתה, ובא כמתרין שרואים שהשי"ת משפיע שפע בעוה"ז, הוא משום "הלל נרצה", פי"כ כדי שנוכל להודות ולהלל מתוך הרחבה, וזה ששרו משה ובני ישראל כשיצאו ממצרים נחית בחסדך אף בעוה"ז, "עם" זו גאלת ממצרים בקוצר רוח מעבודה קשה, ולהם היה מוכרח להיות הרחבת הדעת, נהלת בעוז שהוא מדת הדין ע"ד עוז לאלהים, אל נוח קדשך לקדושים אשר בארץ המה, וכדרך שפירש הרה"ק ר"ב ממעז'בוז' זצ"ל הפסוק (תהלים ע"ג א) אך טוב לישראל אלהים לברי לבב, אך טוב לישראל לכלל ישראל מוכרח להיות כל טוב ברחמים, אלהים מדה"ד, לברי לבב, לצדיקים שעמהם יכול להתנהג אך במדת הדין.

נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוז אל נוח קדשך. ובמדרש נחית בחסדך וגו' זהו ביזת מצרים, נהלת בעוז וכו' זה ביזת הים, וי"ל בד"ז דידוע ממס' תענית (כ"ד ע"א ברש"י ד"ה אלא כאחד) דאסור להנות ממעשה ניסים, ולכאורה איך נהנו מביזת הים, בשלמא ביזת מצרים היה קצת בדרך הטבע משא"כ קרי"ס (הגם דברבים ל"ש איסור זה, והראיה ממנחות ס"ט ע"ב) דבעי ר' זירא חטים שירדו בעבים אי כשר לשתי הלחם, ופי' בתוס' שירדו בדרך נס, ועל כרחך דברבים אין איסור (ויש לחלק), ועיין בסנהדרין (נ"ט ע"ב) בר' שמעון בן הלפתא שפגעו בו אריותא וקאמר הכפירים שואגים לטרף, נחיתו ליה תרתי אטמתא, הרי דאפילו יחיד נהנה ממעשה נס, ובמדבר קדמות מער' המ"ם ג' ובמחזיק ברכה סוס"י תרע"ז דלא משמע להו לחלק בין יחיד לרבים), וע"כ איתא בספ"ה ק דביות הים נתנו לבנין המשכן וביזת מצרים לקחו לעצמן, וזה כוונת המדרש נחית בחסדך מה שהיה ברחמים ודרך הטבע זה ביזת מצרים, זה שייך לעם זו גאלת כי היה בדרך הטבע, אבל נהלת בעוז מדת עוז וגבורה

חדש תהלתו בקהל חסידים, היינו שירו לה' לעורר לו כבי השירה ועי"ז תהיה השיר נצחי, ויהיה בכל עת שיר חדש ע"י השגה חדשה תמיד, ותהלתו תמיד בקהל חסידים.

ויאמרו לאמר אשירה לה'. ויאמרו לאמר אשירה לה' ר"ת אל"ל, דאעפ"י שבאלול מתפללים גם על גשמיות מפחד יום הדין, מ"מ עיקר השירה והתפלה תהיה לה' למען שמו יתב'.

עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו. המפרשים כתבו דהניצל בזכות אחרים אינו ראוי לומר שירה, ומשו"ה לא אמר חזקיה המלך שירה, והנה לכאורה גם הניצל בזכות עצמו כיון שמנכין לו מזכויותיו כמאחז"ל (תענית כ"ע"ב), לכאורה ג"כ לא היה לו לומר שירה מחמת שמפסיד מזכויותיו, רק י"ל דאדרבה היא הנותנת לאמר שירה ויתקדש שמו יתב' ויהיו לו זכויות מחדש, וזשה"כ אשירה לה' עזי וזמרת יה שאני משבחו אע"פ שויהי לי לישועה ועי"ז ינכו מזכויותי, אבל מה"ט גופא זה אלי ואנוהו יען שאלהי אבי וארוממנהו ויתקדש שמו ויתרבו זכויותי מחדש. וז"ש דוד המלך ע"ה (תהלים ט"ט"ו) למען אספרה כל תהלתך וגו' אגילה בישועתך, שנעשה בזכותי, והראיה טבעו גוים בשחת ברשת זו טמנו, שהשליכו כל בן היאורה, ומטעם זה נלכדה רגלם מדה כנגד מדה ואעפ"כ אמרו שירה והוא מטעם "נודע" ה' משפט עשה ונתקדש שמו ונתרבו זכויותינו.

זה אלי ואנוהו. ידוע שצריכין לדבק במידותיו יתב' שמו וכלשון חכמינו ז"ל שבת (קל"ג ע"ב) אבא שאול אמר ואנוהו הוי דומה לו מה הוא רחום אף אתה מה הוא חנון אף אתה, וכן בכל הי"ג מכילין דרחמים, אך זה תינח בשאר המדות, אבל במדת אל, איך יתכן להדבק דמי ידמה לו, אך י"ל דמדת אל להדבק בו יהיה כשנוכח להגאולה שאז יקראו הצדיקים בשמו של הקדוש ברוך הוא כדאי' במס' ב"ב (ע"ה ע"ב) אמר רבה אמר ר' יוחנן עתידין צדיקים שנקראים על שמו של הקב"ה וכו', וזשה"כ (תהלים קל"ה א) הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי ה', ר"ל להדבק במידותיו אף בבחי' שם ה', ע"ז אמר שזה יהיה בזמן שעומדים בבית ה' בחצרות בית אלהינו, היינו בבית המקוה.

זה אלי ואנוהו. י"ל עפ"י"מ שפרשנו הפסוק בתהלים (ק"ג ט') מושיבי עקרת הבית אם הבנים שמחה הללויה, בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לוועז וגו', עפ"י שנועד שאוה"ע זלזלו בישראל והוציאו לעז שאינם מיוחסים, ואמרו סבורים הם שלא שלטו המצרים באמותיהם אם בגופן שלטו בנשותיהם לא כש"כ (עיין רש"י פנחס כ"ו ה'), וראי' נגד זה הוא ממה שהים נס מפניהם. ואנו קיימ"ל במס' סנהדרין (פ"ד ע"ב) דאשת איש שזינתה בחנק, והמתחייב חנק נטבע בנהר כדאי' בכתובות (ל' ע"ב) אע"פ שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו וכו' ומי

למעלה מהטבע והוא ביזת הים, וכיון שהיה למעלה מהטבע נתנהו אל נוח קדשך.

ובזה מובן מה שביקש הקב"ה שישאלו כלי כסף וזהב במצרים משום שלא יאמר אותו צדיק אאע"ה ועבדום ועינו אותם קיים בהם ואח"כ יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם (ברכות ט' ע"א) דלכאורה מה הוצרכו לזה, הלא יהיה להם מביזת הים, דלפי"ז נחא יען שאסור להנות מזה ויצטרכו לתתו לבנין המשכן, ומדויק היטב הלשון ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, "בהם דייקא", משום שהולך למשכן. ובה מיושב קושיית העולם דבל"ז שלא יאמר אותו צדיק הקב"ה היה מקיים הבטחתו ונאמן בדיבורו כי צדיק הוא.

ויבואו מרתה וגו' כי מרים הם, וגו' ויורהו ה' עץ וגו' ושם נסהו. י"ל עפי"מ שכ' בפר' חקת דפרה אדומה רומזת על בחי' ענוה, וגם על בחי' ויגבה לבו בדרכי ה', וידוע דברי הק' בעל אוהב ישראל פר' בראשית (א' י"א) עה"פ עץ פרי וגו' דלכן שינתה הארץ ולא היה טעם עץ ופריו שוים, למען יהיה מליצה לאדם שחטא, שהוא משום שנברא ממנה, וזה (שם ג"ז) ארוה האדמה בעבורך, היינו שע"י יהיה מליצה לאדם החוטא. וע"כ כשבאו למרה ולא יכלו לשתות מימי התורה כי מרים "הם", פי' שהחזיקו את עצמם למרים ורעים ואינם ראויים לתורה"ק, לכך ויורהו ה' עץ, ורצונו יתב"ש בזה להורות לאדם שיחזק עצמו בלימוד התורה הק' בכל מצב שהוא, וזה שהורהו עץ שאין לו טעם פריו שחטאה הארץ ששינתה ואין טעם עץ ופריו שוים, והאדם עץ השדה שנברא ממנה, והוא שגרם שאינם ראויים ואין האשמה תלויה בכס, ועי"כ וימתקו המים, מימי התורה ע"י התחזקות זו, וזש"א שם שם לו חק, ופירש"י דקאי על חק פרה אדומה, דפרה שבאה לטהר טמאים שהוא בחי' ויגבה לבו בדרכי ה', ושם ניסוהו מלשון וישימהו על הנס (כמדבר כ"א ה'), דכיון שיש להם לתלות החטאים בעץ יהיה להם התרוממות והתחזקות לתורה ועבודת ה'.

והנה במצרים שנאמר (שמות א' י"ד) וימררו את חייהם, ופי' בשלה"ק דהיינו שהמצרים הכניסו בהם מרירות ויאוש שאינם ראויים לעבוד את ה', כדי שיתרשלו בעבודת ה', אבל התחזקו וקבלו התרוממות ע"י המליצה של העץ כנ"ל, עכ"נ (להלן בפסוק כ"ו) כל המחלה אשר שמתי במצרים, ר"ל השפלות והמרירות במקום שצריך להיות בבחי' ויגבה לבו וגו', לא אשים עליך כי אני ה', שם הרחמים, רופאך. וזה יש לרמוז מש"כ במגילת אסתר (ו' י') ויתלו את המן על העץ, רומז לחטאים הבאים ע"י היצה"ר, תולין שהסיבה הוא על העץ ששינה ולא היה טעם עץ ופריו שוים, וחמת המלך מלכו של עולם ית"ש שככה.

ולא יכלו לשתות מים כי מרים הם וגו'. אפשר לומר בדרך צחות כי המתמסר ללימוד התורה עפ"י רוב מצפה לשולחן

אחרים וזה מר מאד (עיין ביצה ל"ב ע"ב) אמר רב כל המצפה על שלחן אחרים עולם חשך בעדו, ע"כ היה קשה להם לשתות מימי התורה, ע"כ (בפסוק כ"ה) ויורהו ה' עץ וגו' וימתקו המים, שתורה"ק עץ חיים הוא ומשפיע למחזיקים בה, וזה ממתק המרירות, וכיון שבאמת היא יותר משפיע מאשר הוא מקבל, ועי"כ וימתקו המים.

ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט. עיין רש"י ששבת ופרה במרה נצטוו, ובילקוט שמעוני על פסוק זה ר"א המודעי אומר עץ זה עץ זית שאין לך מר יותר מזית, ורשב"ג אומר בשר ודם במתוק מרפא את המר והקב"ה במר מרפא את המר. והנה שבת משפיע לכל השבוע ובעצמו לית ליה מדגרמיה כלום, ופרה אדומה מטהר טמאים והיא בעצמה מטמאה, וזאת שמעו במרה שבעץ מר שאין בו מתיקות נמתקו המים המרים.

שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו. וברש"י מהגמ' סנהדרין במרה נתן להם שבת ודינין, ואיתא במהרי"ט אלגזי הטעם למה דוקא אלו נתנו במרה, דידוע דבשותף לית דין דבר מצרא (עיין טושו"ע ח"מ סי' קע"ה) והמלאכים שמענו בזמן מתן תורה תנה הודך על השמים (שבת פ"ח ע"ב) היה מטעם דבר מצרא, ולזה נתן במרה שבת ודינים דע"י שניהם נעשים שותפים להקב"ה כמאמרם ז"ל (שם ק"ט ע"ב) כל האומר ויכולו כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית וכל הדין אמת לאמתו כאילו נעשה וכו' (שם י' ע"א), וממילא יוכלו אח"כ לקבל התורה ולא יכלו בני"ל לטעון אשר אין ברצונם לעבור על דינא דבר מצרא כי בשותף אין דינא דבר מצרא. וז"ש שם שם לו חק ומשפט, היינו שבת ודינים, ושם נסהו, אם ברצונם לקבל התורה כיון שאין להם שום אמתלא. וז"ש בזמירות לאל אשר שבת ברא ולנו בו נתן תורה כלומר על ידו נתן תורה, דע"י שבת נעשה שותף ואין טענת בר מצרא. וגם יש לרמוז בזה אמרם ז"ל (שם פ"ו ע"ב) לכ"ע בשבת נתנה תורה לישראל, ר"ל דשבת היא הסיבה שניתנה תורה לישראל, דעל ידי השבת נעשה שותף ואין טענת בר מצרא.

כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים אליך כי אני ה' רפאך. בגמ' סנהדרין (ק"א ע"א) וכי מאחר שאין שם מחלה רפואה למה, ואפשר לומר דהנה מחלתם הגדולה של המצרים היתה הכפירה ר"ל שאמרו מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות ה' ב'), ובישראל נאמר (שם ד' ל"א) ויאמן העם, וזש"א הכתוב כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך, כי אני ה', שתדעו זאת ותאמינו בכך, וזה "רפאך", זו הרפואה שלכם.

והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ילקטו יום יום. אפשר לומר ששכר מצוות שבת הוא בכפל

דלכ"ע בשבת נתנה תורה, ולתורה זוכים ע"י ענוה כמו שאמרו הז"ל (נדרים נ"ה ע"א) על הפסוק (במדבר כ"א י"ח) ומדבר מתנה, כיון שעושה אדם את עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל, תורה ניתנה לו במתנה, וזהו שבו איש תחתיו, נוטר את שבתותי תשמורו (ויקרא י"ט ל'), וגם אני תורתך שעשעתי (תהלים קי"ט ע'), שע"י ענוה בחינת "איש תחתיו" זוכים לתורה שנתנה בשבת.

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים. אפשר לומר עפ"י הידוע שבלי המצוות המעשיות א"א לקיים גם המצוות התלויות במחשבה וזכירה, וזה שאמר הכתוב (משלי ז' ג) קשרם על אצבעותיך כתבם על לוח לבך, רצ"ל קשרם על אצבעותיך, היינו קיום המצוות המעשיות, כדי שתהיה כתבם על לוח לבך ולא תשכח אף המצוות התלויות במחשבה, וזש"ה (תהלים קי"ט ק"ט) נפשי ב"כפי" תמיד ותורתך לא שכחתי, ב"כפי" ר"ל המצוות שבמעשה שאם קיימתי אותם, אזי המצוות שהם תלויות במחשבה וזכירה גם לא שכחתי. ועכ"נ בגמ' יומא (מ"ה ע"ב) שהאש על המזבח הפנימי אינה באה אלא משל מזבח החיצון, לרמוז שאי אפשר לקיים מצוות התלויות במחשבה ובלב, פנימיות, אלא ע"י מעשה ממש באיברים החיצוניים, וזה שאומר הכתוב ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, ודרשו חכמינו ז"ל (סנהדרין ק"ו עיי"ש ברש"י) שרפו ידיהם מדברי תורה, וע"כ ויבא עמלק והיינו כאשר רפו ידיהם מד"ת מעשיה בידיהם, בא עמלק, וע"כ כשאמר לו משה ליהושע בחר לנו אנשים וגו', והיה כאשר ירים משה את "ידו", היינו המצוות המעשיות, וגבר ישראל, ומסיים כי "יד" על כס יה זאת היא מלחמה לה' בעמלק ע"י קיום ב"יד" מצוות להכרית מארץ זכרו.

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים וגו'. ובתהלים (קי"ט קכ"ו) עת לעשות לה' הפרו תורתך", וי"ל דידוע דעמלק הוא היצר הרע שכן האתון הקודמין והמאוחרין של "עמלק" גימ' "יצר רע", שברצונו לבטל תורה ועבודה מישראל ע"י אשר "קרך" שיהיה קר מלעסוק בתורה ועבודה, ובאמת מחייתו של עמלק הוא ע"י תורה ועבודה, כמבואר בכתב יד קודש של **אאמו"ר הק' זצלה"ה**, שכן "תורה עבודה" גימ' "מחית עמלק", והר"ת של תורה עבודה הוא ע"ת העולה "יד הגדולה יד החזקה יד הרמה" (עין קיצור של"ה, וסידור ר' קאפיל על נט"י), לקיים ויגבה לבו בדרכי ה' בתורה ועבודה גאות דקדושה נגד ר"ם דסט"א העולה "עמלק", ומש"ה וילח"ם ע"ם ישראל ל ברפד"ים, גימ' תפארת הגאות אשר עי"ז רפו ידיהם מד"ת, ומש"ה בא משה רבינו ע"ה בחי' תפארת דקדושה וירם ידו בחי' יד הגדולה ויד חזקה ויד רמה הרומז לתורה עבודה, וכנ"ל, וגבר ישראל. וז"ש ע"ת היינו ג' ידים הנ"ל העולים "עת" לעשות "לה" שיהיה שמו שלם היפוך בחי' אשר קרך בעבודת השי"ת, וגם הפרו מלשון

משכר המצוה של יום חול, כמו שאומרים בזמירות ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל וכו', וזה יש לרמוז בפסוק והיה ביום הששי והכינו והיה משנה וכו' שכר כפול על המצוות אשר ילקטו יום יום.

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא ויאמר משה אליהם הוא הלחם אשר נתן וגו'. עיין מס' תענית (כ"ד ע"א) ברש"י ד"ה אלא שאסור להנות ממעשה ניסים כי מנכין מזכויותיו, ובמס' שבת (ל"ב ע"א) דאמר ואם עושין לו נס מנכין לו מזכויותיו. על כן אמרו (במדבר י"א ו) ועתה נפשנו יבשה בלתי אל המן עינינו, הנפש דייקא יבשה לעוה"ב, מטעם בלתי אל ה"מן" ר"ת מעשה ניסים, עינינו, וזה מה שכתוב (תהלים קכ"ח ב) יגיע כפיך כי תאכל, ולא ע"י מעשה ניסים, אזי אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב, אבל האמת שבמן אינו כן, יען שע"י המן היה קידוש השם נתחדש זכותם מחדש ביתר שאת, ולזה נצטוו להניח צנצנת המן למשמרת שיהיה קדוש השם, וזש"א (לעיל פסוק ז') ובוקר וראיתם את כבוד ה', שיתקדש ש"ש על ידכם בירידת המן, בשמעו את תלונתיכם על ה', היינו על הנפש מה יתקבל טענתכם בענין חלק עוה"ב שלא יתמעטו זכויותיכם, ואדרבה יתרבה חלקכם חלק עוה"ב.

עוד יש תירוץ במדבר קדמות להחיד"א שדבר שניתן זמן רב בקביעות אין בזה משום מעשה ניסים, וגם כל הצומח אינו מובן בדעת איש ואינו נקרא מעשה ניסים עיי"ש. ואולי זש"ה ויאמרו איש אל אחיו מן הוא ר"ל מעשה ניסים כי לא ידעו מה הוא איך נעשה בדרך הטבע, ומשה אמר להם הוא הלחם כמו הלחם שנתן ה' לאכול ואין בו מעשה ניסים. ועפ"י יש ליתן טעם דביות מצרים שלא היה בדרך נס לקחו ישראל לעצמן, משא"כ ביזת הים שהיה ע"י נס התנדבו למשכן כדאי במד"ר.

ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא, ויאמר משה אליהם הוא הלחם. במדרש רבה פרי וירא (מ"ה י"ד) פליגי אפרים קשאה תלמידו של ר"מ ורבנן על הכתוב (בראשית י"ח ה) ויקח חמאה וחלב, ופת היכן היה, אפרים מקשאה ס"ל שלא הביא שפירסה נדה ונטמאה העיסה, ורבנן ס"ל שכן הביא פת, ומה דברים שלא אמר הביא להם, דברים שאמר להם על אחת כמה וכמה. עוד איתא שם במדרש לעיל מיניה (אות י"ב) שבזכות אברהם אבינו ע"ה שאמר לושי ועשי עוגות זכו ישראל שניתן להם מן במדבר, ובזה יל"פ הפסוק ויאמרו איש אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא, היינו שלא ידעו באיזה זכות זכו למן, כיון שלחם לא הביא כאפרים מקשאה, ויאמר להם משה הוא הלחם, שכן הביא לחם, דלא כאפרים מקשאה, רק כרבנן וא"כ שפיר המן בזכות אאע"ה.

שבו איש תחתיו. אפשר לומר דהנה אמרו חכז"ל (שבת פ"ו ע"ב)

פרו ורבו לפרות ולהרבות בתורה, וימחה עמלק, ותתגלה מלכות שמים עלינו בב"א.

והנה חמימות והתלהבות בעבודת השי"ת מביא שמחה, ומשו"ה משנכנס אדר שאז זמן מחיית עמלק, מרבין בשמחה, והנה עמלק פגם באותיות ו"ה משם הוי"ה שעלינו לתקנם, והם ר"ת של ותגל הארץ והם התיבות אחר "ישמחו השמים", והרמז בזה דע"י שמחה שנרמז בישמחו השמים, נתקן פגם עמלק הרמז בר"ת ותגל הארץ. וגם מרומז בפסוק (דברים כ"ה י"ט) "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים" היינו ע"י "ותגל" הארץ שהם תחת השמים, לא תשכח, שלא תהיה תש כח, ברפיון ידים ח"ו, רק להתחזק בעבודתו ית"ש.

ויבא עמלק וגו' מחר אנכי נצב וגו' ומטה אלהים בידי וגו' ויקחו אבן וגו' עד בא השמש. י"ל עפ"י הידוע שמעלת הענוה גדולה מאוד ולזכות לזה הוא ע"י התדבקות בצדיק וראיית מעשיו, וממילא מעשה עצמו אינו חשוב בעיניו, וכמ"ש (תהלים ח' ד) כי אראה שמויך וגו', מה אנוש כי תזכרנו, דהיינו שבאים לענוה ע"י מעשה שמים וארץ, ומכש"כ כשרואים מעשה צדיקים שהם גדולים ממעשה שמים וארץ, כדאיתא בכתובות (ה' ע"א), ולזה כאשר חטאו ישראל נגד רבם הקדוש עד שבא לידי כך לומר עוד מעט וסקלוני (לעיל פסוק ד), נתרחקו ממדת ענוה והתחילו להסתפק אם גאוה מפריע לעבודתו יתב', אמרו "היש ה' בקרבנו אם אין", כלומר ה"יש" מי שהוא בבחינת "ישות" ג"כ ה' בקרבנו, או דוקא אם "אין" כשהוא בבחינת אין, ע"כ כתיב בפסוק שלאחריו ויבוא עמלק שעולה י"ד רמ"ה, ועמלק גימ' ספ"ק, וכן ר"ם, שע"י ספק הנ"ל באו לידי גאוה בחינת רם, והנה אש רומז לגאוה שעולה למעלה, ומים לענוה שהולך למקום נמוך (עיין מס' תענית ז' ע"א).

והנה יהושע עולה א"ש מ"ם, רומז שלפעמים צריך הצדיק לקיים ויגבה לבו בדרכי ה' דע"י מקבלים ישראל הכנעה, ע"כ הלך יהושע ללחום בעמלק, ומשה רב"ה אמר מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה אלהים בידי, פי' אנכי הרומז לישות ניצב על ראש הגבעה גאות דקדושה כלפי בני"א, ובאמת "מטה" אלהים שהוא לשון שפלות לפניו יתברך בידו דבלבו הצדיק נכנע ושפל מפני הדר גאונו והענוה נשאר אצל הצדיק, בפנימיות לבו, ומשו"ה כתוב אח"ז והיה כאשר ירים משה ידו בגאות דקדושה ועי"ז באו ישראל להכנעה, אזי וגבר ישראל, אבל באמת וידי משה כבדים להיותו עניו מכל אדם היה קשה לו מאוד להרים ידו בגאות דקדושה, לכן כתיב ויקחו אבן וישמו תחתיו בבחינת אבן דומם דלית ליה מגרמיה כלום, אבל באמת ע"י הרמת ידיו הקדושים פעל אמונה בלבבות בני ישראל ע"י הכנעתם וזהו דכתיב ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש, ועשה שלום בינם לבין קונם עד שזכו על בוא השמש שנותנת שלום

לקונה כדאי' בסנהדרין (צ"א ע"ב).

ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק
מחר אנכי נצב על ראש הגבעה וגו'. אפשר לומר הרמז דאמר יעקב אבינו ע"ה על אפרים שהוא יגדל וזרעו יהיה מלא הגוים (בראשית מ"ה י"ט), הרומז על יהושע, ערש"י, כפי שמוזכר בדברינו בפ' ויחי לתרץ קושיית התוס' (סוטה ל"ה ע"ב) איך לקח יהושע את רחב דכיון שהיתה מכנענים איך נסבה ואע"ג דאיתגירא מ"מ אין מקבלים גרים מהם מטעם דלא תחיה כל נשמה, וכתבתי לרמז עפ"י מש"כ בחיד"א דנידונת על שם סופה שיצא ממנה יחזקאל, עיין מדרש רות מובא בילקוט פ' שמות, ודלא כסדר הדורות שחולק על שלשלת הקבלה בזה, ומשום כך מצינו טעם שרק יהושע היה מסוגל להכניע את עמלק, והיינו משום שבאותה שעה לא היו ישראל ראויין דהא אמרו היש ה' בקרבנו אם אין, רק כיון שסופם לומר נעשה ונשמע שפיר מוקרי ראויים, ולכן יהושע לשיטתו שדן על שם סופו והראי' מדנשא את רחב כנ"ל, הכניע את עמלק, וזש"א לו משרבע"ה בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק מכח מחר אנכי נצב על ראש הגבעה, היינו הגם שעכשיו הם בספק באמונה, מ"מ מחר, לאחר זמן, יהיה אנכי שהוא אמונת היחוד נצב על ראש הגבעה שיקבלו ברצון ולא בכפיית ההר, כידוע מן המדרש נחומא שהכפיה היתה רק לתושבע"פ, אבל אמונתם היתה בלב שלם על ראש הגבעה, וזש"א יעאע"ה שיהושע הבא מאפרים יגדל ושיטתו יהיה נצרך בזמן וזרעו יהיה מלאו גוים בגלות כדי לדונם ע"ש סופם שיעשו תשובה, וזאת גילה יעקב ליוסף שרצה לדון באשר הם שם שאמר בני הם אשר נתן לי אלהים בזה דייקא.

והנה החיד"א במדבר קדמות (אות ר' סי' י"א) מיישב עפ"י האריז"ל הח"י, שנשמת תמר נתגלגל ברחב ולי"ש לאמר לא תחיה כל נשמה דנשמתה טהורה, ואפשר לומר דזה ענין מעשה תמר הגם שהיתה זקוקה ליבם השתדלה להוליד מיהודה ע"ש סופו להעמיד מלכות בית דוד. וזש"ה (תהלים צ"ב י"ג) צדיק כתמר יפרח וגו' שתולים בבית ה' וגו' כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו, צדיק זה יהודה, כתמר יפרח, בלי שום שמץ פסול ח"ו במעשה תמר, ולמה משום דאולינן ע"ש העתיד, והכל למען שיהיו שתולים בבית ה' בסופו בנין בית המקוה ע"י משיח בן דוד ע"י התשובה דלעתיד, ונתברר כי ישר ה' עלת כל העלות וכל הדבקים בו ולא עולתה בו.

עוד מצינו ראייה לדון ע"ש סופו מבנימין דמצינו שמשרע"ה קראו ידיד ה', (דברים לג' י"ב) ע"ש סופו שיהיה חופף עליו כל היום, שביהמ"ק יהיה בחלקו. וזש"א דהמע"ה (תהלים פ' ג') לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה לישעתה לנו, ר"ל כי מהם ראייה לדון ע"ש סופו. לכן בקשתנו עוררה גבורתך

עם אלהים ואנשים שרו של עשיו שהוא עמלק, והיה בית יעקב א"ש להכניעו, וז"ש מחר אנכי הרומז לאמונה שלימה נצב על ראש הגבעה, לתקן הספק שעולה עמל"ק שהיה בלבם עד שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין, ובמתן תורה עמד "אנכי" על ראש הגבעה ודבריו שמעת מתוך הא"ש דייקא וגבר ישראל.

א"י הרמוז עפי"מ דאי" בספה"ק דא"א להשיג התוה"ק רק ע"י שמירת היסוד, והוא ע"י שלא יהיה ח"ו במוחו רע, ולזה מגיעין ע"י שמירת פיו כידוע דברית המעור מכוון נגד ברית הלשון, וזהו "אנכי" הרומז לכללות התורה נצב על ראש, היינו המחשבה במוח, הגבעה גימ' פ"ה כנ"ל.

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה אלהים בידי, ובפסוק ט"ז, כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק. אפשר לומר בד"ז דעיקר מחייבת עמלק הוא ע"י בטחון שיוצא משם אכדט"מ אותיות הקודמים לשם אלהים, העולים ע"ד, ועמלק רצה לבטל הבטחון מישראל בחינת אשר קרך שהכל בדרך מקרה, ולא ירא אלהים, ע"כ באה המצוה (דברים כ"ה י"ט) והיה בהניח וגו' מסכי"ב תמחה את זכר עמלק, ע"י סכי"ב שעולה ע"ד כמו שם הבטחון אכדט"מ, וע"ד הכתוב (ישעי כ"ד) בטחו בה' עדי ע"ד, ובכח הבטחון תמחה את זכר עמלק כנ"ל. והנה איש שהוא מלא בטחון בה' אינו נוגע בשל חבירו, ומשו"ה בדור המבול נאמר (בראשית ו' י"א) ותשחת הארץ לפני" אלהים, היינו האותיות שלפני אלהים שהם אותיות הבטחון השחיתו ואבדו הבטחון, ע"כ ותמלא הארץ חמס, ובנח שהיה תמים עם ה' נאמר (שם ז' ט"ז) ויסגור ה' בעדו, ב"עד" שהוא מספר שם הבטחון.

והנה האיש הבוטח בה' גם שומר חוקי השי" בלי טעם, דכיון שמאמין באמונה שלימה, ולכן השי" מזכנו ג"כ בלי טעם, כמו"ש **בני יששכר** (מאמרי חודש אדר מאמר ד') עה"פ (אסתר ט' כ"ד) הפיל פור הוא הגורל, כי גורל הוא בלי טעם, ומה"ט אותיות המאוחרין משם אלהים שהם במוכ"ן, הממתיק בבחינת "ממוכן" עולים חק"י, בחינת את "חוקיך" אשמוור אל תעזבני "עד" מאד (תהלים קי"ט ח), הרי דתליא אהדדי דשמירת החוקים ע"י הבטחון, וע"כ השי"ת מזכנו. וזה י"ל כוונת הכתוב מחר אנכי נצב על ראש הגבעה, הגבעה עה"כ עולה אלהים, ובא הרמוז נצב על ראש הגבעה שיהי' נצב בבטחון הרמוז באותיות הקודמים לאלהים והיינו ראש הגבעה, ראש שהוא קודם הגבעה שהוא כמספר אלהים. ומטה אלהים בידי, רומז לאותיות שלמטה משם אלהים היינו המאוחרין כנ"ל שהם בגימ' חק"י, בידי, ואז וגבר ישראל, דכיון שרועה ישראל וקדושו הביאו את ישראל לידי אמונה ובטחון, יש בידו הקדושה להטות מדת אלהים שהוא דין ורחמים, כמו שפירשו ומטה אלהים מלשון הטייה, להטות את שם אלהים לרחמים,

אע"פ שעדיין אין ראויין, מ"מ מכח העתיד לכה לישעתה לנו, ואח"כ אומר אלהים השיבנו והאר פנך ונושעה, ר"ל השיבנו מקודם בבחינת השיבנו ה' אליך ונשובה, ולא תמתין לבחי' שובה אלי (עיי' מד"ר איכה ה').

וצא הלחם בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי. י"ל עפ"י המובא דתיקון חטא היסוד מביא לחכמת התורה, כי יסוד עולה עד הדעת כידוע, והנה עמלק רומז לפגם זה, אשר קרך כידוע, וזה שאמר משה רבנו ע"ה צא והלחם בעמלק מחר אנכי נצב, שע"י שנלחם בעמלק לתקן פגם זה נזכה לחכמת תוה"ק לקבלה ברצון, וזש"א "מחר" היינו לאחר זמן, בזמן אסתר שהיה מפלת המן שהוא זרע עמלק, "אנכי" רומז לתורה אנכי ה' אלהיך, ניצב על ראש הגבעה שנקבלה ברצון, לא כמו עד עתה שהיה בכפיה כדיליף במס' שבת (פ"ה ע"א) מפסוק ויתצבו בתחתית ההר, רק על ראש הגבעה באהבה וברצון כנ"ל.

וידוע ממדרש תנחומא (נח סי' ג') שהכפיה היתה רק על תורה שבע"פ ובימי אסתר הדר קבלה גם לתורה שבע"פ ברצון, והנה אנכי נוטר' אמירה נעימה כתיבה יהיבה (עיי' שבת ק"ה ע"א) ובו נרמזין תורה שבכתב ושבע"פ, אמירה נעימה רומז לתורה שבע"פ, כתיבה יהיבה רומז לתורה שבכתב, ותורה שבע"פ רמוז קודם להורות שהיא קודמת בשמירתה ובחביבותה יותר מתורה שבכתב כדאיתא בעירובין (כ"א ע"ב) בני הזהר בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, (ובשהש"ר א"י"ח ובירושלמי ברכות פ"א הל"ד) ועוד בשם ר' יוחנן חביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה, וזה מרומז באמרו "אנכי" הרומז לתורה שבע"פ שהוא קודם, נצב על ראש הגבעה. והנה עיקר תיקון היסוד הוא ע"י לימוד תורה שבע"פ כי האי חטא מכוון לברית הלשון וכפי שפי' הפסוק בפר' חוקת (י"ט ט"ו) כל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו, היינו שאינו שומר פיו, סימן הוא שטמא הוא ר"ל ויטהרנו. וזה גם מרומז במאמרם ז"ל (גיטין ס' ע"ב) לא כרת הקב"ה "ברית" עם ישראל אלא ע"י תורה שבע"פ, היינו שתורה שבע"פ מתקנת פגם הברית. וידוע שהקב"ה מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה וכמו **שמואל בשם הבעש"ט ז"ל** (עפ"י המדרש) עה"פ (תהלים קכ"א ה) ה' צלך, ועיי' סוטה (י"ט ע"א), ואם אנו שומעים לחכמינו, אז גם מן השמים ישמעו להם להשפיע כל טוב לכלל ישראל, וזה שסיים ומטה "אלהים" בידי, ר"ל "מטה" מלשון הטייה, אלהים מרמוז על דין, בידו להטותו לרחמים.

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה וגו'. הנה חטאו של עמלק היה אשר קרך, שקירר אותך מלעבוד השי", והתיקון לזה הוא אש דקדושה, ולזה א"ש עמל"ק גימ' ישרא"ל, ומשו"ה אמר המלאך ליעקב (בראשית ל"ב כ"ט) ישראל"ל יהיה שמך כי שרית

ישראל שיאבדו ח"ו תקותם ויחשבו שגם המה תחת מערכת השמים אשר הם מתנגדים לישראל, (עיין רש"י עה"פ ראו כי רעה נגד פניכם לעיל ו' י) כוכב שסימנו דם והריגה עולה לקראת ישראל. ומהרש"א סוף סוטה בח"א ד"ה ואין דורש ואין מבקש, שפי' ואין מבקש עליהם בעולם האמצעי כי כל המזלות מתנגדים להם כמ"ש אין מזל לישראל. ע"כ בא הציווי תמחה את זכר עמלק שאמר שאתם מתחת השמים היינו תחת ידי המזלות, כי באמת אין מזל לישראל ואינם משועבדים למערכת השמים, ולזה נאמר ויהי ידיו אמונה עד בא השמש אפילו אם המזל הנרמז בשמש תשקע, יהיה עכ"פ באמונה, תתחזקו באמונה.

כתב זאת זכרון בספר ושם באוני יהושע כי מחה אמהה את זכר עמלק וגו'. עיין בקדושת לוי דע"י התורה א"צ לפעולות גשמיות רק כל הישועות נעשות ע"י התורה"ק, ולזה כשבאו להפידים שרפו ידיהם מד"ת, נצטרכו למלחמה, עיין רש"י סנהדרין (ק"ו ע"א) שפי' מפני שרפו ידיהם מן התורה בא עליהם עמלק. וע"כ אמר הש"י כתוב זאת זכרון בספר, תורה שבכתב, ושם באוני יהושע, תורה שבע"פ אזי מחה אמהה, מעצמי, זכר עמלק, ולא תצטרכו לשום פעולות גשמיות, ולכן בפ' תצא כתיב (כ"ה י"ח) ואתה עיף ויגע וגו' תמחה, ר"ל כשתהיה עיף ויגע ולא ירא, היינו שלא תיגע עצמך בתורה, אז "תמחה" את זכר עמלק תצטרך לפעולותיך, וזה היה כוונת משרבע"ה (שמות ג' י"א) באומרו מי אנכי כי אלך, היינו ל"ל בפעולה גשמית, ע"ז נאמר לו בהוציאך תעבדון את האלהים על ההר הזה, אבל עכשיו עדיין אין להם התורה ע"כ נצטרך לקצת פעולה גשמית.

כתב זאת זכרון בספר וגו' מלחמה לה' בעמלק מדר דר. צו"ם קו"ל ממו"ן גימ' זא"ת, וזה מועיל למחיית עמלק, וז"ש כתב זא"ת זכרון, היינו שתעשה הג' דברים שהם הגימטרי של "זאת" והם צום קול ממוון, ועי"כ יהיה מלחמה לה' בעמלק מדר"ר ד"ר, גימ' זא"ת.

ויבן מזבח ויקרא שמו ה' נסי ויאמר כי יד וגו' מלחמה לה' בעמלק מדר דר. אפשר לומר דידוע שעיקר החטא שעל ידו בא עמלק היה יען שהיו מסופקים אם יש ה' בקרבם אם אין, ועיקר אהבת ה' הוא בקרב לב האדם, וידוע מספ"ה"ק שבחינת אהבה מביאה ליראה עילאה, עכ"נ במלחמת עמלק (דברים כ"ה י"ט) ולא ירא אלהים, ועל כן מדה כנגד מדה בא עמלק שהוא מזרעו של עשיו שהיה ציד בפיו בלבד ובלבו היה קר, ועמלק שהוא מזרעו הכניס קרירות בלב ישראל כמ"ש"נ אשר קרך בדרך בחינת מים קרים. והנה ביטול הקרירות הוא ע"י כח האש, על כן יהושע"ע שישמו גימ' א"ש מ"ם החליש את עמלק בהחמו את המים הקרים שהכניס בהם עמלק.

בידי. וזה שכתוב (אסתר ד' ב) ויבא עד לפני שער המלך, ע"ד היינו כמספר שם הבטחון, לפני שער המלך שהוא שם אלהים לעורר הבטחון, ושלח מרדכי לאסתר לבקש "מלפני" המלך דייקא לרמז על האותיות שלפני אלהים לבקש על עמה מכח שם הבטחון.

ואפשר לומר שמשום הכי יש קי"ט תיבות בפ' עמלק, בחי' חק"י עה"כ כנ"ל, (שע"י שמתגברים על עמלק וזוכים לבטחון מקיים את חקי ה' יתב), וכשמצרפין קי"ט לאותיות "מלחמה" עולה בעמלק"ק, וז"ש כי יד על כס יה, ר"ל המאמין זאת שידו הקדושה נטויה להושיע ודאי נגד קליפת עמלק שעולה ספ"ק, ועי"ז ומקיים חקי ה', ממילא חק"י עה"כ שעולה קי"ט בצירוף אותיות מלחמ"ה אשר שניהם יחד עולה בעמלק"ק כנ"ל וממתיקו.

מחר אנכי נצב על ראש הגבעה. י"ל עפי"מ שאמרו חכז"ל (שבת פ"ח ע"א) דבשעת מתן תורה קבלו ישראל התורה באונס ובימי אסתר ברצון, ובאמת נרמז זאת בתורה"ק שאמר והבטיח רועה הנאמן ע"ה באמרי קדשו מחר אנכי ניצב על ראש הגבעה, היינו מחר יש מחר לאחר זמן, אנכי, רומז לאנכי ה' אלהיך, נצב על ראש הגבעה שיהיה ברצון ולא בפה בלבד, הגבע"ה עולה פ"ה, והיה על רא"ש הגבע"ה בפה וברצון בחינת מוח הראש.

ויהי ידיו אמונה עד בא השמש. איתא בספ"ה"ק דקודם חטא אדה"ר היה לכל איברי אדם דעת כמו ללב עתה, וזה מרומז בפסוק (שמואל א' ט"ז ז) אדם יראה לעינים וה' יראה ללבב, היינו בשביל שאדם הראשון, יראה לעינים ראה והתאוה וחטא, ע"כ ה' יראה (בציר"י וקמ"ז) רק ללב. אבל גבי משרבע"ה כתיב והי "ידיו" אמונה גם בידיו ובשאר איברים היה אמונה "עד" מספר שם הבטחון, שהוא ע"ד מטעם הכתוב בטחו בה' עדי ע"ד, עד בוא השמש ויהיה אור עולם, כמו קודם חטא אדה"ר אמן.

ויהי ידיו אמונה עד בא השמש ויחלוש יהושע את עמלק וגו'. איתא בספ"ה"ק שכח עמלק בא ע"י ירח ומשו"ה משה שפניו כפני חמה כדאי' במס' ב"ב (ע"ה ע"א) לא היה יכול להחלישו רק יהושע שהיה כפני לבנה החלישו ורק עד בא השמש וקודם לכן לא היה יכול להחלישו, ולכן מצינו שרו של עשיו שהוא עמלק כשראה כשנתאבק עם יעקב בלילה שאז שליטת כוחו, ועכ"ז לא יכול לו, לכך ויגע וגו'.

א"י עפ"י מאמרם ז"ל (ברכות ה' ע"א) כל הקורא ק"ש כאילו אוחו חרב של שתי פיות בידו, וזש"ה ויהי ידיו אמונה עד בא השמש והגיע זמן ק"ש וקרא ק"ש, ע"כ ויחלוש יהושע את עמלק לפ"י חר"ב.

ויהי ידיו אמונה עד בא השמש וגו' כי מחה אמהה את זכר עמלק מתחת השמים. עמלק גרם אשר קרך, שקירר את

בעמלק, במס"נ לקדש שמו יתב' סלה וששם אל שייך לעמו ישראל.

הפטרה

כן יאבדו כל אויביך ה' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. י"ל דהנה ידוע שמפלת הרשעים הוא בבת אחת, אבל הצלחת הצדיקים הוא לאט לאט, וכמו שאמר דוד (תהלים א' ג-ד) והיה כעין שתול על פלגי מים, היינו הצדיקים אשר בתורתו יהגה יומם ולילה, אשר פרוי יתן בעתו, לאט לאט, כדרך גידול הפרי, לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח, בבת אחת הוא מפלתם, וז"ש דבורה כן יאבדו כל אויביך ה', כמו סיסרא בפעם אחת, ולעומת זה, ואוהביו, הם הצדיקים, כצאת השמש בגבורתו, לאט לאט.

חמשה עשר בשבת

הצירוף של חדש שבט הוא המר ימירנו והיה הוא, ומול שבט הוא דל"י, ובמשנה (ר"ה ב' ע"א) באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש וב"ה אומרים בחמשה עשר בו, הנה כתיב (דברים א' ג) בעשתי עשר חדש באחד לחדש הואיל משה באר את התורה וגו' ופרשנו עפ"י מאמרם ז"ל (ברכות נ"ו ע"ב) דבאר רומז על תורה שלום וחיים, והני מלתא תורה חיים ושלום רומזים על בני חיי ומזונא, כי עיקר מצות לימוד התורה מבואר בכתוב בלימוד לבנים לקיים מצות ושננתם לבניך, וחיים הוא בפשטות חיים ושלום הוא מזוני, וכמש"נ (תהלים קמ"ז) השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך, ועי' ב"מ (נ"ט ע"א) היינו דאמרי אינשי כמשלם שערי מכדא נקיש ואתא תיגרא בביתא, וכפי דאי בכי"ק של אאמור"ר הק' זי"ע שלו"ם הוא נוטריקון מה שאלתך וינתן לך, ומשו"ה בני"י חיי"י מזוני"י עולה בא"ר.

והנה הש"י המתאוה לתפלתן של צדיקים (עי' יבמות ס"ד ע"א). צוה לעסוק בתורה אפילו בחורב בשעת חורבן רח"ל, ומשרבע"ה רועה ישראל המשיך בר"ח שבט ר"ה לאילן בחינת אדם עץ השדה, שלום וחיים לתורה שיתעסקו בבחי' חיים ושלום בתורה הקדושה וזה רמז בפסוק בעשתי עשר לחדש, שבט, באחד לחדש הואיל משה "באר" הרומז לחיים ושלום, ובני חיי ומזוני בהרחבה כנ"ל, את התורה הזאת לצרפם לתורה חוט המשולש אשר לא במהרה ינתק, וממשיך ה' אלהינו דבר אלינו "בחורב" כנ"ל אפילו בחורב לעסוק בתורה ומצוות אבל לאמור הוא משרבע"ה המתיק בחינת אמירה לשון רכה לעסוק בתורה ובתפלה רק בהרחבת הדעת כנ"ל.

והנה שח"ר הוא ר"ת ראש חדש שבט, וע"כ שרו של עשוי כשהוכרח להסכים על הברכות אמר (בראשית ל"ב כ"ז) שלחני כי עלה השחר זמן ישועת ישראל וברך אותו בשם ישראל ר"ת אל שדי יתן לכם רחמים, כי א"ל שד"י גימ' מש"ה שהמשיך בר"ח שבט רחמים על ישראל כנ"ל. וידוע מספד"ק דשמא

ורעיון זה יש להעמיס בדברי הירושלמי מס' שקלים על הפסוק (שמות ל' י"ג) כל העובר על הפקודים, הנאמר במחצית השקל ומפרש כל דעבר בימא, עפ"י המבואר במדרש שהקב"ה הראה לו למשה מטבע של אש, רומז שמי שעובר בים הקרירות, התיקון הוא מטבע של אש להתחמם בהתלהבות דקדושה. וידוע מספד"ק אשר עמל"ק גימ' א"ל אח"ר, וזה י"ל בדרך אפשר הפסוק (שמות כ' ב-ג) אנכי ה' אלהיך וגו', לא יהיה לך וגו', אנכי רומז לפנימיות כמבואר בשבת (ק"ה ע"א) שאנכ"י ר"ת אנא נפשי כתיבת יהבית, ונפש היא הפנימיות, היינו אם תעבוד את ה' גם בפנימיות, אז לא יהיה לך אלהים אחרים ויתבטל כח עמל"ק שגימ' א"ל אח"ר, וכשלוקחים מעמל"ק מספר שם א"ל אזי נשאר בעמלק רק גימ' אח"ר.

וזה י"ל ברמז הפסוק (במדבר כ"ד כ') ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד, כי אותיות אל הם האותיות הראשונות בשם אלהים, וזהו ראשית גוים עמלק שכוחו וניקתו מראשית היינו משם אל שהוא ראשית בשם כנ"ל, ואחריתו כשנשאר רק אחריתו היינו בלעדי אל אזי נתבטל כוחו ועדי אובד. וידוע דהשם אל לפעמים רומז לדין מטעם הכתוב (יחזקאל י"ז י"ג) אילי הארץ, אבל רוב פעמים הוא רחמים ע"ד חסד אל כל היום (תהלים נ"ב ג), וזה יש לכיון מה שאנו מבקשים סלח נא כרו"ב רחמיך אל, שעפ"י רוב הוא חסד, וזה ע"י שם הוי' ב"ה הממתיק מטעם אל ה' ויאר לנו. ועפ"י מה שנתבאר דשם הוי' הוא הממתיק לשם אל, יל"פ הכתוב ויבן משה מזבח ויקרא שמו ה' נסי, פי' ה' הממתיק את שם א"ל, ונשאר בעמלק רק מספר אח"ר העולה י"ד ע"ל כ"ס י"ה, מלחמה לה' בעמלק, ע"י שם א"ל שהוא ר"ת של אצבעותי למלחמה (תהלים קמ"ד א), וע"י ביטול עמלק תבטל קרירותם וספיקם, ונתקדשו גם בפנימיות בחינת "ובקרבו" קדושים תתהלל וזוכים לתשובה תפלה וצדקה, שהם צו"ם קו"ל הבאים מקרירות הלב הפנימית, וממו"ן אשר צו"ם קו"ל ממו"ן עולה ד"ר ד"ר, וזהו מלחמה לה' בעמלק מד"ר ד"ר.

ומשו"ה בזמן אחשוורוש אשר צירופו שור"ש אח"ר בלי שם א"ל (רק אח"ר), הוא ע"י שנתקבלה תפילת אסתר אלי למה עזבתני (כדאיאת במגלה ט"ו), ולכך שם אל שב אלינו ונשאר רק אחר, והיה אחריתו עדי אובד, ומרומז בפסוק (במדבר י"ד ט) וסר צלם מהם וה' אתנו, וגם מרומז בפסוק (ישעי' ח' י) עוצו עצה ותופר וכו' כי עמנו אל. וזה רמזו בתחלת מגילת אסתר, והי בימי אחשוורוש הוא אחשוורוש, ויה"י גימ' א"ל, בימי אחשוורוש היה שם אל בעזרת ישראל, הוא אחשוורוש, הוא נשאר רק שורש אחר בלי שם אל. וזש"נ (אסתר ג' ד) ויה"י באמרם אליו, ר"ל שאמרו למרדכי ששם אל שגימ' ויה"י שייך חלילה אליו להמן, ומרדכי לא שמע אליהם, אליהם הוא אותיות אלהים ר"ת המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה (תהלים קמ"ד א)

כשהוא שלא כסדרו, וזהו הצירוף של חודש שבט, שבו ר"ה לאילן, בחינת אדם כנ"ל, המר ימירנו והיה הוא היינו תחלת החודש שבאחד בו ר"ה לאילן כדברי ב"ש, הרומזים לדין, הצירוף שלא כסדרו אבל רומז להמתקת משה רבינו לרחמים, וזהו המר ימירנו להחליף שיטת הדין של שמאי הרומז בחצי הצירוף של חצי החודש הראשון שהשם אינו כסדרו להמירו ברחמים של חצי השני, ויהיה הוא כסדרו ואז הוא רחמים ותמורתו קודש לה: רחמים על כלל ישראל אכ"ר.

הוא בחינת גבורה שהוא דין והלל הוא בחי' חסד ורחמים, ומשה רבינו המתק גם ר"ח שבט שהוא ר"ה לאילן כדברי ב"ש, דין, והמשיך הבאר לתורה כנ"ל והמתק הדינים, לרחמים כהלל, ולזה מש"ה נוט' שמאי הלל. ולזה מזל שבט הוא דל"י שהוא ר"ת יודיע דרכיו למשה (תהלים ק"ג ז) הממשיך רחמים לישראל, שע"י הדלי דולה ומשקה ממימי החסד מהבא"ר הרומז לבני חיי מזוני בהרחבה כנ"ל. והנה ידוע דשם הוי"ה ב"ה כשהוא כסדרו הוא רחמים משא"כ

